

Ustavno sodišče je v postopku za oceno ustavnosti, začetem na pobude samostojnega podjetnika Toneta Mohoriča, s.p., Britof pri Kranju, in samostojnega podjetnika Stanislava Bakana, s.p., Maribor, ki ga zastopa Erik Kralj, odvetnik v Mariboru, družbe SOFT-ing, d.d., Brežice, ki jo zastopa Branko Derstvenšek, odvetnik v Sevnici, in družbe GTS Korpar, d.o.o., Videm pri Ptuj, ki jo zastopa Eva Janc, odvetnica na Ptuj, na seji dne 5. junija 2003

o d l o č i l o:

- 1. Šesti odstavek 168. člena zakona o pravnem postopku (Uradni list RS, št. 26/99, 96/02 in 12/03 ur.p.b.) se, kolikor gre za sodne takse za vložitev tožbe, razveljavi.**
- 2. Četrty odstavek 180. člena istega zakona ni v neskladju z ustavo.**
- 3. Pobudnica družba GTS Korpar nosi svoje stroške postopka pred ustavnim sodiščem.**

O b r a z l o ž i t e v

A)

1. Prvi pobudnik, samostojni podjetnik, ki ob vložitvi pobude izkaže, da mu je sodišče prve stopnje zaradi določbe šestega odstavka 168. člena zakona o pravnem postopku (v nadaljevanju: ZPP) zavrnilo predlog za oprostitev plačila sodnih taks v pravdi v zvezi z njegovo dejavnostjo, izpodbija to zakonsko določbo, ker da je v neskladju s 23. členom ustave. Smiselno predlaga njeno razveljavitev, poleg tega še kazenski pregon za tiste, ki so odgovorni, da – brez potrebnih sredstev za sodno takso – ne more do sodnega varstva svojih pravic, njemu samemu pa naj sodišče zagotovi “nadomestilo – odškodnino”.

2. Drugi pobudnik, tudi samostojni podjetnik, ki prav tako v pravdi ni uspel s predlogom za oprostitev sodnih taks, meni, da že zato, ker samostojni podjetniki v pravnem prometu odgovarjajo s celotnim svojim premoženjem, ni utemeljeno, da jim izpodbijana določba onemogoča oprostitev sodnih taks, in da to ni v skladu z ustavnim načelom o enakosti vseh pred zakonom (drugi odstavek 14. člena ustave) in tudi ne z načelom, da je Slovenija pravna in socialna država (2. člen ustave).

3. Tretja pobudnica, delniška družba, ki da ne uspe vložiti tožbe, ker ima blokiran račun in zato ne more plačati sodne takse, in je ob vložitvi pobude pričakovala, da se bo njena tožba po četrtem odstavku 180. člena ZPP štela za umaknjeno, meni, da ni razumnega razloga za to, da zakon pravne osebe izključuje od možnosti oprostitve taks, in da to ni v skladu s 23. členom ustave (pravica do sodnega varstva), zato predlaga razveljavitev izpodbijane določbe. Izrecno izpodbija še omenjeni četrty odstavek 180. člena ZPP. Zatrjuje, da je bila prejšnja ureditev, ko je sodišče tožbo sprejelo, tudi če taksa zanjo ni bila plačana, pristojni organ pa jo je nato s kazenskim pribitkom izterjal, dobra. Poleg pravice do sodnega varstva (23. člen ustave) je po njenem z izpodbijano ureditvijo kršena tudi pravica do enakega varstva pravic (22. člen ustave).

4. Enako predlaga četrta pobudnica. Tudi ona se je v času pobude pritožila zoper sklep o zavrnitvi predloga za oprostitev plačila sodnih taks, utemeljen z izpodbijano določbo ZPP. Ugotavlja, da je ustavno sodišče v odločbi št. U-I-112/98 z dne 17. 6. 1998 (Uradni list RS, št. 50/98 in OdlUS VII, 133) ugotovilo, da obveznost plačevanja sodnih taks pomeni poseg v pravico do sodnega varstva, kadar višina takse odvrta od uveljavljanja sodnih pravic. Zavzema se za to, da bi bile lahko vse pravne osebe enako kot fizične deležne

taksonih oprostitev. Zatrjuje neskladje izpodbijane določbe z 2., s 14. in s 23. členom ustave. Iz spremembe zakona o sodnih taksah (Uradni list RS, št. 93/01 in nasl. – ZST), ki opušta 100 % povišanje sodnih taks, kadar gre za gospodarske spore, izpeljuje očitek, da je izpodbijana določba znotraj aktualne zakonodaje nedosledna. Še posebej neutemeljeno se ji zdi, da zakonodajalec glede taksonih oprostitev obravnava vse pravne osebe enako. Ocenjuje, da je pravica do sodnega varstva (23. člen ustave) zaradi izpodbijane določbe v posameznih primerih, tudi v njenem, zgolj formalna.

5. Četrta pobudnica še predlaga naj ustavno sodišče nasprotnemu udeležencu naloži, da ji povrne stroške postopka s to pobudo.

6. Državni zbor kot nasprotni udeleženec ni odgovoril, Ministrstvo za pravosodje ni sporočilo mnenja.

B)

7. Ustavno sodišče je pobude združilo za skupno obravnavanje, jih sprejelo, in ker so bili izpolnjeni pogoji iz četrtega odstavka 26. člena zakona o ustavnem sodišču (Uradni list RS, št. 15/94 – v nadaljevanju: ZUstS), takoj nadaljevalo z odločanjem o stvari sami.

8. Izpodbijani šesti odstavek 168. člena ZPP se glasi:

“Določbe o oprostitvi plačila stroškov postopka ter določbe o možnosti odložitve plačila oziroma obročnega plačila taks ne veljajo za podjetnika posameznika v sporih v zvezi z njegovo dejavnostjo in za pravne osebe.”

9. Izključevalne določbe tega odstavka se nanašajo na naslednje možne ugodnosti, določene v prejšnjih odstavkih istega člena: oprostitev stroškov sodnega postopka – katerih del so sodne takse; oprostitev samo plačila taks; odložitev plačila (sodnih) taks do izdaje odločbe; dovoljenje, da stranka sodne takse plača obročno (v nadaljevanju: taksne ugodnosti).

10. Vsi pobudniki izpodbijajo obravnavane določbe le, kolikor gre za taksne ugodnosti, za ta njihov vsebinski del tudi izkazujejo pravni interes. Tudi presoja skladnosti z ustavo se omejuje na ta vsebinski del.

11. Določba četrtega odstavka 180. člena ZPP se po drugem odstavku 9. člena zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o pravnem postopku (Uradni list RS, št. 96/02 – ZPP-A) glasi:

“Če tožbi ni priloženo dokazilo o plačilu sodne takse za tožbo, ki mora biti plačana po predpisih o sodnih taksah, in niso podani pogoji za oprostitev plačila sodnih taks, ravna sodišče s tako tožbo kot z nepopolno vlogo. Če dokazilo ni predloženo niti v roku za dopolnitev, se šteje, da je tožeča stranka umaknila tožbo”.

12. Vsem štirim pobudnikom, ne le tretji pobudnici, ki izpodbija pravkar omenjeno določbo, gre prav za oceno ustavnosti takega položaja v pravnem postopku, ko nameravani tožnik, ki nima sredstev za sodne takse, zaradi določbe četrtega odstavka 180. člena ZPP ne more uspešno vložiti tožbe, zaradi šestega odstavka 168. člena ZPP pa so mu hkrati vse taksne ugodnosti nedostopne. Z drugimi besedami, pobudniki predlagajo oceno, ali je v skladu z ustavo, da kot pravna oseba ali kot samostojni podjetnik posameznik, če se znajdejo v položaju neplačevitosti, nimajo nobene možnosti za taksne ugodnosti, čeprav zaradi tega ne morejo v vlogi tožnika doseči sodnega varstva.

13. Primeri, ko pravna oseba ali samostojni podjetnik posameznik (zaradi blokirane računa) ne more plačati sodnih taks, ne morejo biti pravilo, gotovo pa se (lahko) dogajajo. Večinoma gre za začasna stanja, ki pa imajo lahko, kadar je uveljavljanje zahtevka časovno omejeno, tudi dokončne posledice. Predvidevati je treba tudi primere, ko bi pravna oseba ali samostojni podjetnik prav z uveljavljanjem tožbenega zahtevka dosegel plačevitost. Slednjič je v življenju treba pričakovati tudi primere, kakršna sta po lastnih navedbah primera tretje in četrte pobudnice, ko je prav stranka, zoper katero hoče naperiti svoj tožbeni zahtevek, spravila nameravanega tožnika v položaj, ko ne more plačati sodne takse.

14. Kot je ustavno sodišče obrazložilo med drugim v odločbi št. U-I-112/98, prvi odstavek 23. člena ustave ne zahteva, da bi morala država zagotoviti brezplačno sodno varstvo. Obveznost plačila sodne takse kot delnega plačila sodnih stroškov je zakonodajalec lahko predpisal, ustavnopravni temelj za to je imel v prvem odstavku 146. člena ustave (in pobudniki temu tudi ne oporekajo). Četrty odstavek 180. člena ZPP velja za vse enako, je konkretizacija načela o obveznosti plačila sodne takse v trenutku, ko se pravniti postopek začne, in sam po sebi nasploh ne pomeni nedopustnega omejevanja dostopa do sodnega varstva. Stvar zakonodajalčeve presoje je, kako strogo in dosledno bo uresničevanje dolžnosti plačila taks uredil že v tej točki pravnitga postopka. Že v načelu ekonomičnosti in racionalnosti postopka je imel dovolj razumnih razlogov za ureditev v izpodbijani določbi. Ta torej sama po sebi ni v neskladju z ustavo – in sodišče razume tudi pobudo tretje pobudnice tako, da vidi neustavnost šele v součinkovanju obeh izpodbijanih določb ZPP.

15. Bilo pa bi v neskladju z ustavo, ko bi zakonodajalec ne upošteval, da lahko dolžnost plačila sodnih taks v posameznih primerih pomeni prizadetemu oviro pri dostopu do sodnega varstva ali pa mu uresničevanje pravice do sodnega varstva napravi celo nedostopno. Tudi po mednarodnih standardih varstva človekovih pravic mora zakonodajalec zagotoviti dejansko, učinkovito in ne le načelno dostopnost do sodnega varstva. V ta namen je zakonodajalec med drugim uredil možnosti oprostitev plačila stroškov postopka v členih 168 do 173 ZPP, dopolnilno in podrobneje pa v zakonu o brezplačni pravni pomoči (Uradni list RS, št. 48/01 – ZBPP).

16. Odvisno od narave posamezne človekove pravice ali temeljne svoboščine so nosilci nekaterih od njih lahko prav tako pravne kot fizične osebe. V teh primerih veljajo tudi za pravne osebe določbe 15. člena ustave o uresničevanju pravic. V skladu s tem in v tem okviru je dolžan zakonodajalec tudi pravnim osebam – in vsekakor tudi samostojnim podjetnikom posameznikom, kadar jih kot gospodarske osebke sam izenačuje z (gospodarskimi) pravnimi osebam – zagotoviti dejansko dostopnost pravice do sodnega varstva, med drugim, kadar hočejo po pravniti poti uveljavljati svoje premoženjske interese.

17. Z izvzetjem v izpodbijanem šestem odstavku 168. člena ZPP je zakonodajalec omenjenim kategorijam oseb možnost dejanske dostopnosti sodnega varstva izrecno odrekel. S tem pa jim je – ob učinkovanju določb četrtega odstavka 180. člena ZPP za posamezne predvidljive primere (13. točka te obrazložitve) postavil nepremostljive ovire na poti uresničevanja pravice do sodnega varstva oziroma pravilneje: odrekel jim je vsakršno z zakonom predvideno in urejeno pomoč, da bi jim omenjene ovire ne bile nepremostljive. Součinkovanje četrtega odstavka 180. člena ZPP ter šestega odstavka 168. člena ZPP pripelje do kršitve človekove pravice do sodnega varstva pravic. Pripelje torej do neskladja s prvim odstavkom 23. člena ustave.

18. Ker je bilo treba šesti odstavek 168. člena ZPP v izpodbijanem delu razveljaviti že iz pravkar navedenih razlogov, se ustavno sodišče ni spuščalo še v nekatere druge ustavnovarstvene vidike obravnavane zadeve, ki se sicer nakazujejo, npr. o očitnem diskriminiranju obeh kategorij nameravanih tožnikov (pravna oseba, samostojni podjetnik posameznik) nasproti (drugim) fizičnim osebam, o diskriminiranju tožnika nasproti tožencu v pravdi; o posebnih razlogih za neustavnost izpodbijanih določb, kolikor veljajo za samostojne

podjetnike; o posebnih razlogih za njihovo neustavnost, kolikor veljajo še za druge pravne osebe mimo gospodarskih subjektov (in kolikor niso te sodnih taks oproščene ali k možnostim oprostitev ter drugih oblik brezplačne pravne pomoči pripuščene po drugih predpisih).

19. Ustavno sodišče se tudi ni spuščalo v presojo, ali je bila prejšnja ureditev, ko še ni bilo določbe četrtega odstavka 180. člena ZPP, primernejša in bolj priporočljiva, saj to ni ena od nalog tega sodišča, določenih z ustavo in ZUstS. To velja tudi za pobudo prvega pobudnika glede kazenskega pregona in glede odškodnine.

20. Zakonodajalec bo presodil, ali bi bilo zaradi delne razveljavitve koristno v čem dopolniti zakonske ali podzakonske določbe, ki urejajo taksne ugodnosti. Ustavno sodišče ugotavlja, da take prilagoditve niso nepogrešljive, zato učinka razveljavitve ni bilo treba odlagati (v smislu 43. člena ZUstS).

21. V postopku pred ustavnim sodiščem nosi praviloma vsak udeleženec svoje stroške (prvi odstavek 34. člena ZUstS). Ni bilo razlogov, da bi ustavno sodišče tokrat za četrto pobudnico odločilo drugače.

C)

22. Ustavno sodišče je sprejelo to odločbo na podlagi 21. in 43. člena ter prvega odstavka 34. člena ZUstS v sestavi: predsednica dr. Dragica Wedam Lukić ter sodnice in sodniki dr. Janez Čebulj, dr. Zvonko Fišer, Lojze Janko, mag. Marija Krisper Kramberger, Milojka Modrijan, dr. Ciril Ribičič, dr. Mirjam Škrk in Jože Tratnik. Odločbo je sprejelo soglasno.

Št. U-I-255/99-28
Ljubljana, dne 5. junija 2003.

Predsednica
dr. Dragica Wedam Lukić l. r.